

שיעורים ממו"ר וצוק"ל הנאון האמיתי שר התורה רבן של ישראל

מו"ר הנאון רבי אהרון חיים הלוי צימרמאן וצוק"ל

(ממה שנדפס ומפי השמועה)

סימן א'

בדין הכל בכתב ממו"ר זיע"א

זבחים דף לג. וליעבד פישפש אביי ורבא דאמר תרוייהו הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכת תבנית עכ"ל, וברש"י ד"ה הכל בכתב, כך אמר דוד כל פתח העזרה ומדותיה ובנין כל הבית נמסר לו מיד ה' ואין להוסיף על החשבון וכו' עכ"ל. ובתוס' ד"ה וליעבד, הקשו וז"ל והא דמוסיפים על העיר ועל העזרות היינו היכא דאיכא למימר קרא אשכחן ודרוש כי ההיא דסוכה דף נא: וכו' עכ"ל. ולפי"ז צ"ל שמה דאמרה הגמ' קרא אשכחן ודרש פירושו שע"כ הבינו עי"כ שזהו ג"כ נכלל בדין של הכל בכתב, ועיין מש"כ רש"י בסוכה דף נא: ד"ה קרא אשכחן, וז"ל שצריך להבדיל אנשים מנשים ולעשות גדר בישראל שלא יבואו לידי קלקול עכ"ל. והיינו כמוש"כ.

אולם בספר יערות דבש להגאון בעל התומים הובא דבה"ק בספר עבודת לוי סימן ב' וז"ל (במקצת) לפי מה דאמרינן וכן פסק הרמב"ם דמותר להוסיף על העיר ועל העזרות עפ"י ב"ד של שבעים ואחד ולמד"א דלא קידשה לעתיד לבא עפ"י נביא לחוד לא בעינן מלך ואו"ת כמבואר בפ"ב דשבועות ע"ש, וצ"ל אע"פ דכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל היינו לגרוע אבל להוסיף יש רשות להוסיף עפ"י ב"ד וכך היה הציווי וכו' עכ"ל. אולם מדברי תוס' ורש"י מבוארים דלא כזה שגם להוסיף א"א ורק ע"י קרא אשכחן ודרש מהני מכח שע"כ אמרינן שגם זה נכלל במדות של הכל בכתב.

וביאר מו"ר וצוק"ל דברי היע"ד, שדין של הכל בכתב זהו לא דין בחפצא דקדושה ועצם החפצא של בית המקדש אלא הוי דין שיעורים של כה"ת, שהא קיימא לן שיעורים מחיצות וכו' הוי הלמ"מ, וכמו בכל שיעורים יסוד דין שיעור הוי רק הכי פחות המינימום כמו כזית באכילת מצה וכדומה, שע"י כזית יוצאים, ואם אוכלים פחות מכשיעור אינם יוצאים, אבל אם אוכלים יותר מהשיעור כמו ביצה וכדומה פשיטא דיוצאים, וא"כ דין של הכל בכתב שכולל מדות המקדש וכליו, הינו מדין שיעורים של כה"ת, ולכן לגרוע א"א אבל להוסיף שפיר דמי, ויסוד דין שיעור בכה"ת כולה

הוי ענין חשיבות (הערת המעתיק - עיין מש"כ רש"י בשבועות דף כא: ד"ה מפרש, בענין בריה), ולכן כיון שיסוד דין שיעור בכה"ת כולה הוי משום חשיבות פשיטא אם מוסיף על השיעור הוי חשיב טפי, ומש"כ הגמ' בסוכה קרא אשכחן ודריש, היינו שבלי זה לא ראו חז"ל צריך להוסיף, אבל עכ"פ ההוספה הוי עפ"י חז"ל, לא שקבלו שזהו ג"כ חלק מהכל בכתב ודו"ק. אולם מו"ר זיע"א הביא דברי הגר"ח בהל' בית הבחירה פ"א ה"י וז"ל ואם נעקרה אבן אע"פ שהיא עומדת במקומה הואיל ונתקלקלה פסולה ואסור לכהן העובד לעמוד עליה בשעת העבודה עד שתקבע בארץ עכ"ל, וע"ז כתב הגר"ח וז"ל ונראה דהרמב"ם ס"ל דאם נימא דרצפה עליונה לבד הוא דקדוש, א"כ בנעקרה האבן נפסלה כל העזרה, דכיון דאותו מקום שנעקרה האבן חסר ביה קדושת מקדש, א"כ ממילא חסר בה מדת המקדש, והכל בכתב נאמר במקדש, דכולו כמו שהוא נתקדש, וכן צריך להיות כולו בקדושתו ואלא"ה מיפסיל וכו' עכ"ל, ומבואר מדברי הגר"ח שדין של הכל בכתב ומדות המקדש הוי דין בקדושה ובחפצא של בנין ולא הוי סתם הלכה של שיעורים בלבד, ולפי הגר"ח צ"ל שמירי אליבא דשיטת רש"י ותוס' שכשם שאסור לגרוע ממדות המקדש כמו כן אסור להוסיף שהוי דין בחפצא דמקדש וקדושתה ובלי זה לא חלה הקדושה.

סימן ב'

בדין שבועת שומרים ממו"ר זיע"א

רמב"ם פ"א מהל' טוען ונטען ה"ג וז"ל מי שנתחייב שבועה אפילו היסת והתחיל התובע לגלגל עליו דברים אחרים שלא טען אותם וראה הנתבע כך ואמר איני רוצה להשבע אלא הריני משלם הטענה הראשונה שנתחייבתי על כפירתה שבועה אין שומעין לו אלא אומרים לנתבע או תן לו כל מה שגלגל עליך מטענות הודאיות או השבע והפטור עכ"ל. והנה מש"כ הרמב"ם כל מה שגלגל עליך מטענות הודאיות צ"ע שמהו הטענות ודאות אם מיירי שהטענה הראשונה הוי טענות

ודאיות, או מיירי בגלגל שבועה שכדי לגלגל עליו שבועה על טענות אחרות בעינין שטענות אלו יהיו ודאיות מהתובע. ונחלקו בזה הב"ח והמ"מ, אלא שמקשים ע"ז איפה יש מקום שנשבעים על טענות של ספיקות, ואם נאמר שמש"כ הרמב"ם טענות ודאיות הוי לאפוקי שבועת שומרים הוי נחא משום ששם נשבעין גם על ספק.

והנה מו"ר זיע"א אמר שדעת המ"מ הוי שלא אמרין הדין של מתוך שאינו יכול לישבע משלם בשבועת שומרים (עיין רמב"ם פ"ב מהל' טוען ונטען ה"ד ובמ"מ שם) וצ"ב למה באמת לא אמרין הדין של מתשאל"מ בשבועת שומרים. וביאר מו"ר זצ"ל שהנה נחלקו בתוס' בב"ב דף ל"ד בדין נסכא דרבי אבא למה אינו נאמן במיגו דאי בעי אמר לא חטפתי, ונחלקו שם הר"י והריב"ם אם באמת מיגו היה מהני ורק משום חסרון צדדי אינו מועיל או לא, ושמע מו"ר זיע"א בקמניץ ממורו ורבו רשכבה"ג הגאון בעל ברכת שמואל, בביאור המחלוקת שהריב"ם סובר שבכ"מ שאיכא שבועה כבר יש חיוב ממון ורק דיכול לפטור עצמו ע"י שבועה וע"כ לא מהני מיגו, והר"י גופא חולק על יסוד זה, וכ"כ בספרו בב"ב סימן ל"ג, לד., אולם שיטת הריב"ם שכל מקום שיש שבועה יש כבר חיוב ממון זהו דוקא בשאר שבועות, אולם בשבועת שומרים שעיקר השבועה נתקנה על ספק כמבואר ברמב"ם פ"ב משכירות ה"ז, ופ"ב מהל' טוען ה"ד ע"ש, וביאר האור שמח בפ"א מהל' טוען ונטען הי"ב שיסוד חיוב שבועת השומרים הוי כדי להפיס דעתו של בעה"ב וכמבואר בגמ' ריש המפקיד ולא הוי חיוב שבועה כשאר שבועות, ולכן כתב האו"ש שאפילו להני ראשונים שאמרין מיגו לאפטורי משבועה, בשבועת שומרים לא מהני, משום שמה שחייב שבועה הוי מתנאי השמירה, ולכן אפילו על ספק חייב שבועה שכן קיבל השומר כשנעשה שומר, וכיון שזהו מתנאי השמירה לא סגי ליה במיגו אלא או שנשבע או שמשלם שמיגו מהני רק אם עצם השבועה הוי שבועה של בירור ולכן במקום בירור גם מיגו מהני, אולם במקום שכל דין שבועה הוי חיוב פיוס לא מהני בירור של מיגו. (וכ"כ הגרש"ש שקאפ את היסוד הנ"ל).

ומו"ר זצ"ל הביא ראייה מפורשת לדין זה מדברי הירושלמי פ' שבועת העדות מ"א וגם בפ"ח מ"ב וז"ל איכן שורי אמר לו איני ידוע מה אתה שח רב פוטר משום שבועת הפקדון ומחייב משום שבועת ביטוי א"ר יוחנן מאחר שמצוה להפיסו אינו חייב משום שבועת ביטוי על דעתיה דרבנן אין מצוה להפיסו מפיסו על האמת ואינו מפיסו על השקר ע"כ, וע"ש בפירוש הקרבן עדה שאע"פ שנשבע לשקר אבל פטור משום

שמדובר שנאנס, שכיון שב"ד משביעין אותו ויש עליו חיוב לפייס שוב אינו חייב משום שבועת ביטוי, אולם כתב הקרבן עדה שרבי יוחנן אמר חייב משום ששבועה הוי בירור, וא"כ איך נאמר שישבע לשקר ועי"כ מברר האמת, זה לא יתכן, ויוצא שהמחלוקת בין רב ורבי יוחנן הוי בזה גופא אם חיוב שבועת שומרים הוי חיוב חדש של פיוס, או חיוב בירור כמו כל שבועות התורה.

ובזה ביאר מו"ר זיע"א המחלוקת רב ורבי יוחנן בב"מ דף ל"ו ובב"ק דף יא: דאיתא שם איתמר שומר שמסר לשומר רב אמר פטור ורבי יוחנן אמר חייב וכו' ורבי יוחנן לא מיבעיא ש"ש שמסר לש"ח דגרועי גרעה לשמירתו אלא אפילו ש"ח שמסר לש"ש דעלווי עלייה לשמירתו חייב דאמר ליה את מהימנת לי בשבועה האי לא מהימן לי בשבועה וכו' ע"ש, והנה סברא זו של את מהימנית לי בשבועה וכו' תמוה מאוד שאם נאמר שכל יסוד חיוב שבועה הוי דין בירור א"כ מה לי אם נתברר האמת ע"י זה או ע"י זה, אולם אם נאמר שלרבי יוחנן שסובר ששבועה הוי להפיס דעתו של בעה"ב א"כ זה שייך רק בנוגע לשומר שקבל שמירתו ויש עליו חיוב פיוס לבעה"ב, וע"ז יש זכות לבעה"ב לטעון שרק מקבל פיוס זה ממי שחייב בפיוס לו, ואע"פ שטעם זה הוי אליבא דרבא בב"ק ולא אליבא דר"י, ועיין בתוס' בב"ק דף יא: ד"ה את, שמקשה זה מ"מ י"ל שרבא ס"ל סברת ר"י בירושלמי וכמוש"כ (הערת המעתיק - עיין מה שהבאתי דבה"ק בספרי בינת דניאל על בב"מ סימן ל"ח).

ולפ"ז שפיר מבואר למה אינו שייך לומר הדין של מתוך שאינו יכול לישבע משלם בשבועת שומרים, כיון ששבועת שומרים לא הוי שבועה של חיוב, וממון, ורק שבועה של פיוס לחד, ע"ז לא שייך לומר שמתוך שאינו נשבע משלם ודו"ק. אולם הקשה מו"ר זצ"ל על יסוד של האו"ש במש"כ שלא אמרין מיגו בשבועת השומרים, משום שיש חיוב לפייס דעתו של בעה"ב ולא מהני מיגו, מגמ' מפורשת בשבועות דף מה: דאיתא שם אמר רב מנשיא בר זביד אמר רב ל"ש אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך אמר רמב"ח כמה מעליא הא שמעתתא אמר ליה רבא מאי מעליותא א"כ שבועת שומרין דחייב רחמנא היכי משכחת לה מתוך שיכול לומר לו לא היו דברים מעולם יכול לומר לו נאנסו וכו' ע"ש, הרי מבואר שכן מהני מיגו בשבועת שומרים.

ותירץ מו"ר זיע"א שלק"מ שהא רמב"ח בב"ק דף ק"ז ובב"מ דף ה', וצ"ח, סובר שארבעה שומרים צריכים כפירה במקצת והודאה במקצת, וע"ש בתוס' ולכו באמת רמב"ח סובר ששבועת השומרים דומה

דהיינו שהרמב"ם ס"ל שע"י גלגול חלה חלות שם שבועה על כל שבועה ושבועה, וע"כ שפיר כתב הרמב"ם שבעינן טענות ודאיות שבלי זה חסר בעצם חלות ומעשה שבועה, ודו"ק.

לשאר שבועות של תורה דהיינו שבועה של בירור, א"כ שפיר מהני מיגו לפוטרו כמו בכל שבועה, והיינו דמקשה רבא לטעמיה דרמב"ח, וכמו דחזינן שזהו ג"כ שיטת רב בירושלמי שסובר ששבועת השומרים הוי שבועת בירור ולא שבועה של פיוס.

סימן ג'

עוד בענין הנ"ל

ומו"ר זיע"א ביאר שיטת המ"מ בשיטת הרמב"ם בפ"א מטוען במש"כ טענות ודאיות, שמייירי בטענות של גלגול שבועה ולא בעיקר שבועה, וביאר הוא זצ"ל שתלוי בחקירה אם ע"י גלגול שבועה נחשב כשבועה אחת, וזהו גזיה"כ של גלגול שע"י פרשת גלגול הכל נחשב כשבועה אחת, או לא שיסוד דין גלגול הוי שכיון שיש כח להשביע שוב נחשב ע"י גלגולו כשבועה נפרדת, ונפק"מ שאם נאמר שהכל הוי שבועה אחת א"כ אם מוכן לשלם על העיקר כבר חסר בכל שבועה גם על חלק הגלגול, אולם אם נימא שע"י גלגול יש כבר חלות דין שבועה לכל שבועה ושבועה, מה שמשלם על העיקר שוב אינו נפקע שאר חיובי שבועה, וכן בספק שאם נימא שע"י גלגול כל שבועה יש עליה חלות דין שבועה ולכן בעינן כל קיומי שבועה כדי לעשות לחלות דין שבועה, משא"כ אם נימא שמהני גלגול לעשותו הכל לשבועה אחת, א"כ גם בספק יהני, וביתר ביאור מו"ר זיע"א חקר שבקרקע שקיימא לן אין נשבעין על קרקע, אם זהו חסרון בחפצא דשבועה שאין כאן שבועה כלל בנוגע לקרקע, או י"ל שיש שבועה, ורק שאין לנו חיוב שבועה בנוגע לקרקע אבל מעשה וחפצא דשבועה יש, ואמר מו"ר זיע"א שהאור שמח הוכיח שבקרקע אם קפץ ונשבע מהני, וחזינן מזה שמעשה וחפצא דשבועה יש, ורק שחסר בחיוב בנוגע לקרקע, שאינו חייב לישבע על קרקע, אבל אם נשבע חלה השבועה.

אולם אם נימא שבקרקע יש חפצא דשבועה ומעשה שבועה א"כ זה ברור שבעינן כל תנאי וקיומי שבועה כדי לאשוויי שבועה גמורה, ולמשל בעינן טענה ודאית או מודה במקצת וכדומה, וכל שחסר בתנאים אלו שבו חסר בעצם חלות השבועה, וא"כ הוא הדין בגלגול שבועה, שאם נאמר שע"י גלגול נחשב כשבועה אחת א"כ לא בעינן שיהיו תנאי וקיומי שבועה על הגלגולים, אולם אם נאמר שע"י גלגול שבועה חלה חלות שם שבועה לכל שבועה ושבועה, ורק שחסר מקודם על החיוב, א"כ שפיר ע"י הגלגולים יתחייב עכשיו, וזהו מש"כ הרמב"ם לפי המ"מ, שבעינן טענות ודאיות,

סימן ד'

בדין עשה דוחה ל"ת ממור"ר זיע"א

תוס' קידושין דף לח. ד"ה אקרו, וז"ל בירושלמי מקשה למה לא אכלו מצה מחדש ויבא עשה דבערב תאכלו מצות וידחה ל"ת דחדש ומתיר דאין עשה דקודם הדיבור דוחה ל"ת דאחר הדיבור א"נ י"ל דגזירה כזית ראשון אטו כזית שני עכ"ל. והעיר השאג"א בסימן צ"ו ממש"כ הגמ' בפסחים דף ל"ה ל"ו, אלא בטבל שלא נתקן כל צורכו שנטלה ממנו תרומה גדולה ולא נטלה ממנו תרומת מעשר וכו' ת"ל לא תאכל עליו חמץ מי שאיסורו משום בל תאכל עליו חמץ יצא זה שאין איסורו משום ב"ת חמץ אלא משום ב"ת טבל ואיסורא דחמץ להיכן אזלא אמר רב ששת הא מני רבי שמעון הוא דאמר אין איסור חל איסור דתניא ר"ש אומר האוכל נבילה ביוה"כ פטור רבינא אמר אפילו תימא רבנן מי שאיסורו משום ב"ת חמץ בלבד יצא זה שאין איסורו משום ב"ת חמץ בלבד אלא אף משום ב"ת טבל וכו' וזהו דלא כדברי הירושלמי הנ"ל.

ובספר אבני נזר סימן שפ"ז כתב וז"ל ובדבר הקושיא האיך יוצאים בחדש שלא יחול עליו איסור חמץ כבר תירץ בזה גדול אחד (העונג יו"ט) דאדרבה כיון דכל זמן שהוא מצה הוא מותר משום עשה דוחה ל"ת ואין איסורו חל עד שיחמץ והוי איסור בת אחת וכו' עכ"ל, אולם העיר מו"ר זיע"א ע"ז מדברי המהרש"ל ביבמות דף ל"ג שבגמ' שם איתא והכא מאי איסור בת אחת איכא הכא זר ששימש בשבת כגון דאייתי שתי שערות בשבת דהויא להו זרות ושבת בהדי הדדי בעל מום נמי כגון דאייתי שתי שערות ואיטמי ליה דהויא ליה בעל מום וטומאה בהדי הדדי א"נ שחתך אצבעו בסכין טמאה, ובמהרש"ל איתא חז"ל נ"ב יש להקשות אמאי לא מוקי שנטמא ואח"כ חתך אצבעו או שאר מום דהא טומאה הותרה בציבור א"כ אתיא בבית אחת דומיא דשתי שערות בשבת וצ"ל דלא ס"ל הותרה לגמרי אלא דחויא הוא ומשונה לא שרי לכתחילה וכו', תו לא חל איסור בעל מום כמו שפירש תוס' לעיל גבי מליקה וכו' עכ"ל. וא"כ אי נימא שעשה דוחה ל"ת הוי הותרה ניחא שנחשב כבאו בבית אחת אולם אם נימא שעשה דוחה ל"ת הוי דחויא שוב איז

לעוף מה"ת, אלא כיון דהתורה התירה לו אוכל נפש ביו"ט הוה לדידן כל אוכל נפש ביו"ט כמו בחול והכי נמי כיון שהתירה תורה פיקו"נ הוי כל מלאכה שעושה בשבת בשביל חולה שיש בו סכנה כאילו עשאו בחול וכו', ושחוטת המאכל מותר אבל הנבילה המאכל עצמו אסור ואריה רביע עלה וכו' עכ"ל. וביאור מו"ר זיע"א ששיטת המהר"ם הוי ששבת יש לה דין הותרה בגוונא שפיקו"נ דוחה שבת משום ששבת הוי איסור זמן ולא הוי איסור חפצא, ובכל מקום שהוי איסור זמני הוי דין דחייתו בגדר הותרה ולא בגדר דחיה. א"כ לפי הנתח זו בחדש לפי הירושלמי שהוי ג"כ איסור זמן ואיסור גברא, ולא איסור חפצא, א"כ שוב אם אמרינן עשה דוחה ל"ת הוי הותרה, ובמקום שהוי הותרה הוי כאיסור בבת אחת וכמו שיסד המהרש"ל ביבמות דף ל"ג, ולכן שפיר מקשה הירושלמי שיבוא עשה דמצה וידחה ל"ת דחדש ואינו קשה כלל מסוגיא דפסחים דף ל"ה ל"ו (קושית השאג"א) ששם איירי באיסור טבל וכדומה שהוי איסור חפצא, ובגדר דחוייה הוי ולא הותרה משא"כ חדש לפי הירושלמי שהוי איסור זמן ושייך הותרה ע"ז אנו אמרינן שם עשה דוחה ל"ת, והירושלמי לשיטתו ודו"ק.

סימן ה'

בדין תוכד"ד ממו"ר זיע"א

רמב"ם פט"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"א וז"ל האומר ולדה של זו עולה והיא שלמים דבריו קיימים, היא שלמים וולדה עולה, אם לכך נתכוין דבריו קיימים, ואם אחר שגמר בלבו והוציא בשפתיו שתהיה שלמים חזר בו ואמר וולדה עולה אע"פ שחזר בו בתוכד"ד הרי ולדה שלמים שאין חזרה בהקדש ואפילו בתוכד"ד עכ"ל. ובש"ך סימן רנ"ה ס"ק ח' הביא שאר לשונות הרמב"ם וכן שיטת הכס"מ והברטנורא כזה, וכ"כ תוס' במנחות דף פ"א, וע"ז כתב הש"ך תמהני מאוד על הרמב"ם וכו' דאישתמיטתו ש"ס ערוך פ' מרובה דף עג: דפליגי התם רבנן ורבי יוסי גבי עדות וקאמר התם בש"ס אלא בתוכד"ד כדיבור דמי קמפלגי רבנן סברי תוך כ"ד לאו כדיבור דמי ורבי יוסי סבר תוכד"ד כדיבור דמי וסבר ר"י תוכד"ד כדיבור דמי והתנן ה"ז תמורת עולה ונמלך ואמר תמורת שלמים ה"ז תמורת עולה והוינן בה נמלך פשיטא ואמר ר"פ נמלך בתוך כד"ד קאמרינן אמרי תרי תוכד"ד הוי חד כדי שאילת תלמיד לרב וחד כדי שאילת הרב לתלמיד כי לית ליה לרבי יוסי כדי שאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי דנפיש כדי

מקום לתירוצ זה (הערת המעתיק — וכבר האריך מו"ר זיע"א בענינים אלו והבאתי בספרי בינת דניאל ח"ג ובספר חמדת דניאל בשמו, והביא מו"ר זיע"א דברי רבינו נסים גאון בשבת דף קל"ג, שמבואר שהוי בגדר הותרה וע"ש).

אולם מו"ר זיע"א תירץ הענין עפמ"ש"כ האור שמח פ"ו מהל' חמץ ה"ז שכתב בענין עשה דוחה ל"ת וז"ל דזה לא יתכן דעבור קיום עשה שיקויים היינו אכילת מצוה שציונה השי"ת לאכול דבר האסור באכילה ואכילתו נמנעת מחפץ השם רק מצאנו ככה שעבור עשה דאכילת בשר פסח ישבור העצם שיש בו מוח דהמוח אינו דבר האסור באכילה שאם נפקע העצם מצוה לאכול המוח וכו', אבל שיתרצה לפני קונו ויקיים מצות אכילת מצה במה שמצוה שלא לאכול היינו כלאים וטבל וכיו"ב זה מן ההפכים ע"ש, דהיינו בדבר שהוי איסור חפצא לא אמרינן עשה דוחה ל"ת. ובאמת דבה"ק הוי מחודשים לגמרי ותמיד תמה מו"ר זיע"א ע"ז אולם מצא מקור נאמן לדברי האו"ש מדברי הגימור"י בנדרים דף טז: (בש"ס וילנא דף ה' על הרי"ף) וז"ל וחומר בנדרים כיצד וכו' בנדרים אסור לפי שהנדרים חלין על דבר מצוה בנדרים איסור חפצא הם ואין מאכילין לאדם דבר האסור לו שלא אמרה תורה לעשות מצוה באיסורי הנאה ולפיכך ליכא למימר בהא דליתי עשה דמצוה ולידחי לא תעשה וכו' עכ"ל, הרי מפורש כדברי האו"ש, אולם מקשה האו"ש על עצמו מדברי הירושלמי דפריך וליתי עשה דאכילת מצה וידחה ל"ת וידחה ל"ת דחדש ותירץ האו"ש שהירושלמי לשיטתו שבריש פ"ב דפסחים אמרינן דכ"מ שנאמר לא תאכל הוא איסור הנאה ויליף מנבילה ופריך הגמ' מחדש דשרי בהנאה וכו', ובגמ' מתרץ דגלי רחמנא קצירכם, א"כ חדש הוי איסור כמו נבילה וטריפה, דהיינו איסור חפצא, אולם בירושלמי איתא א"ר אמי וכו' שניא היא שקבע הכתוב זמן ופירוש דאין זה דומה לכל איסורים אלא שהוא מניעה על האדם כאיסור אכילה ביו"כ, והוי בעצם איסור גברא ולהכי הירושלמי לשיטתו שמקשה דליתי עשה דמצה ולידחי ל"ת דחדש עכ"ל.

וע"פ יסוד של האו"ש תירץ מו"ר זיע"א קושית השאג"א על תוס' בקידושין שהנה ברא"ש פרק בתרא דיומא אות י"ד הביא שם שאלת הראב"ד במה עדיף אם לתת לחולה בשבת בשר נבילה ועל כל כזית וכזית עובר בלאו או לשחוט בשבילו בשבת ואמר הרא"ש בשם מורו המהר"ם מרוטנברג שהביא דמיון מאוכל נפש ביו"ט דשוחטין ביו"ט דאיכא עשה ול"ת באיסור מלאכה, ומאכל נבילה דאין בה אלא לאו או לומר לנכרי לנחור עופות דליכא אלא איסור דרבנן דאין שחיטה

ובשיטמ"ק ס"ק א' כתב וז"ל הגליון תימה לישני שאני תרומה דאיתיה במחשבה ומצינו למימר מ"מ ע"י מחשבה מתעבד מעשה עכ"ל, ומבואר להדיא שתרומה נחשבת, מחשבה, אבל תמורה נקראת דיבור, להדיא כדברי זקנו וכדברי השב הכהן ודו"ק.

סימן ר'

עוד בענין הנ"ל ממור"ר זיע"א

ובקצות יצא לתרץ קושית הש"ך על הרמב"ם, שהרמב"ם דחה סוגיא זו של בב"ק מכת הסוגיא דפ"ב דנזיר דתנן הריני נזיר מן הגרוגרות וכו', ב"ש אומרים נזיר וב"ה אומרים אינו נזיר ומקשי בגמ' עלה דב"ש אמאי מכל אשר יעשה מגפן היין אמר רחמנא וכו' ב"ש סבר כר"מ דא"א מוציא דבריו לבטלה וב"ה סבר לה כרבי יוסי דאמר בגמ' דבריו אדם נתפס, והאי נדר ופתחו עמו הוא, וב"ש נמי האי נדר ופתחו עמו, אלא ב"ש ס"ל כר"מ דאמר אין אדם וכו' וכיון דאמר הריני נזיר ה"ל נזיר כי קאמר מן הגרוגרת וכו', לאתשולי הוא דקאתי, וב"ש לטעמייהו דאמרי אין שאלה בהקדש וכיון דאין שאלה בהקדש אין שאלה בנזירות וב"ש סבר לה כר"ש דאמר שלא התנדבו כדרך המתנדבים, וכתבו תוס' לאתשולי קא אתי לאו דוקא לאתשולי דהא לא לשאלה אלא מתחרט וחוזר בו כאדם שבא לשאול על נדרו לחכם מחמת חרטה וכו', והוי נדר טעות, והקשה תיפוק ליה דאין בו חרטה וכתבו דשאני הכא דתוכד"ד הוא וא"צ חרטה ולב"ש לא מהני ביה שאלה בהקדש וכו', ומבואר מסוגיא דנזיר דכל היכא דלא מהני שאלה לחכם ה"ה דלא מהני חזרה תוכד"ד, דהא טעמא דב"ש דלא מהני חזרה תוכד"ד משום דסברי אין שאלה בהקדש ומשום דחזרה תוכד"ד לא משוי דיבור קמא אלא כמו דיבור בטעות וכיון דסברי ב"ש הקדש טעות שמה הקדש ולא מהני שאלה ה"ה תכ"ד לא מהני וכו' עכ"ל, וע"ש מה שהאריך בלשונו שם.

וביאר מור"ר זיע"א דבה"ק של הקצות שהנה צ"ע באמת מהו הקשר של שאלה מהני או לא לדין תוכד"ד שאם שאלה מהני מכת טעות א"כ למה זה תלוי בתוכד"ד, שאם יש טעות יהני גם אחר כדי דיבור, וביאר מור"ר זיע"א שמה ששאלה וחרטה מהני בהקדש הוי מכת גזיה"כ ואם זה דין טעות של כה"ת כולה למה בעינן לבוא לגזיה"כ מיוחדת ע"ז, וצ"ל שטעות זה של חרטה הוי גזיה"כ שמהני רק בנדרים ובהקדש, שטעות של אומדנא דמוכח שבלבו ובלב כל אדם זהו דין טעות של כה"ת כולה ומהני בכל מקום, משא"כ בטעות של

שאלת רב לתלמיד שלום עליך אית ליה ע"כ וכו' הרי להדיא דהקדש ומימר דינו כשאר דברים דהא פריך מהתם לעדות וכו' עכ"ל.

פרשת ויקרא

ומור"ר זיע"א תירץ קושית הש"ך ע"פ דברי זקנו הגאון הגדול הקדוש מוהר"ר אברהם יצחק הלוי צימרמאן זצוק"ל בספרו חידושי הרי"א"ה שהביא דברי הגמ' בשבועות דף כו: דאיתא שם אמר שמואל גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים וכו', ת"ל כל נדיב לב שאני התם דכתיב כל נדיב לב וניגמר מינה משום דהוי תרומה וקדשים שני כתובין הבאין כאחד וכו' אין מלמדין וכו' ע"כ.

והנה כל דין של תוכד"ד הוי דין שיעור בדיבור, אולם בדברים התלויים במחשבה אינו תלוי בשיעור של תוכד"ד שזהו מהילכתא דשיעורים, וכאן השיעור תלוי בדיבור, משא"כ במחשבה אינו תלוי כלל בשיעור דיבור, אולם צ"ע שא"כ במה נגמר מחשבתו, אם אינו תלוי בדין דיבור של תוכד"ד. אולם כבר דקדק הרמב"ם והשמיענו יסוד הדין במש"כ בפט"ו ממעשה"ק שכתב וז"ל ואם אחר שגמר בלבו והוציא בשפתיו וכו' עכ"ל, הרי שגמר מחשבתו ע"י מה שהוציא בשפתיו, וזהו גמר מחשבתו וזהו גבול מחשבתו כשאומר ומוציא בשפתיו, והדיבור הוי גמר מחשבתו.

אולם זה ניחא בקדשים, אולם בתמורה כתב השב הכהן בחידושו לטוף תמורה והביאו האחייעור והגאון רבי יצחק אלחנן, שלא מהני בתמורה גמר בלבו, משום כיון דהריבוי שמהני מחשבה בקדשים הוי מגזיה"כ של כל נדיב לב, ותמורה לא נכללת בריבוי זה של כל נדיב לב, ובחידושי הרי"א"ה כתב קצת אחרת, שכיון שתמורה הוי איסור, לא לומדים משאר קדשים שהא סו"ס כתבה הגמ' שגמר בלבו הוי גזיה"כ מיוחדת והוי משני כתובים הבאים כאחד שאין מלמדים. ולכן לא מהני מחשבה אלא בדיבור, וכיון שתלוי דוקא בדיבור שוב שייך השיעור של דיבור של כה"ת של תוכד"ד וזהו הגמ' בב"ק דף ע"ג שמייירי בתמורה, ולכן מהני דין תוכד"ד ומדמה זה לעדות, ומדוייק מש"כ הרמב"ם בסוף פ"ב בתמורה ה"ד ששם כתב הרמב"ם שמה שלא מהני חזרה בתוכד"ד זהו משום תפוס לשון ראשון, ולא כתב הרמב"ם כמוש"כ בהל' מעשה"ק שחזרה לא מהני בהקדש, ששם איירי בשאר הקדש וע"ז לא מהני חזרה תוכד"ד, משא"כ בתמורה שלא מהני גמר בלבו, ובעינן דוקא דיבורו היה מהני חזרה בתוכד"ד אם לא שתופסים לשון ראשון.

והביא מור"ר זיע"א ראייה לדברי זקנו מדברי השיטמ"ק בתמורה דף ד: שבגמ' איתא ומ"ש מימר דלקי משום דבדיבורו עשה מעשה מקדים תרומה לביכורים נמי לילקי משום דבדיבורו עשה מעשה,

הי' לו חמץ קודם הפסח וכא הפסח ולא ביערו אלא הניחו ברשותו אע"פ שעבר על שני לאוין אינו לוקה מן התורה מפני שלא עשה בה מעשה עכ"ל, וכבר הקשו דאין לוקה כלל על לאוי דלא יראה ולא ימצא, והרי בפסחים דף צ"ה מבואר להדיא דלאוי דלא יראה ולא ימצא הויין לאו הניתק לעשה דתשבייתו, וקשה על הרמב"ם שפסק דבקונה חמץ בפסח דהוי מעשה לוקה, וצ"ע.

ונראה בזה, דהנה הגרע"א הקשה על הטור שכתב דלר' יהודה דחמץ מצותו בשריפה אפרו מותר כדין כל הנשרפין דאפרן מותר, ולרבנן דהשבתתו בכל דבר אפרו אסור כדין הנקברין, והקשה ע"ז הגרע"א דלפ"מ שכתבו התוס' דהא דנשרפין אפרן מותר ונקברין אפרן אסור הוא משום דנשרפין איכא מצוה בשריפתן וע"כ הוי נעשית מצותן, משא"כ נקברים דליכא שום מצוה בקבורתן ורק משום תקלה ולא הוי נעשית מצותן, וא"כ בחמץ דגם אם השבתתו בכל דבר הלא איכא מצוה דתשבייתו א"כ הא צריך להיות לכו"ע אפרן מותר. ונראה דלא דמי המצוה של תשבייתו דהשבתתו בכ"ד למצות שריפה, דמצות תשבייתו בשארי השבתות הוי עיקר המצוה שלא יהא להבעלים חמץ, משא"כ אם מצותו בשריפה הוי מצוה שחייל בהחפצא של החמץ דחלה בו דין שריפה, ולענין היתר דנעשית מצותו בעינן דוקא שיהא נעשית מצותו בהחפצא או נותר החפץ, ולא כשבעלים קיימו מצוה דרמיא עליהו יהא נותר בזה החפצא, וע"כ שפיר מחלק הטור השבתתו בכ"ד ובין שריפה, דאם השבתתו בכ"ד רק הבעלים קיימו מצוה שאין להם חמץ, וע"כ לא הותר האפר, משא"כ אם מצותו בשריפה דנעשה המצוה בהחפצא והוי נעשית מצותו ע"כ הותר האפר. ולפ"ז הרי מיושבים היטב דברי הרמב"ם דלוקין על לאוי דלא יראה ולא ימצא, דהטעם דלא חשוב לאו הניתק לעשה צ"ל דהוא משום דס"ל דהך תשבייתו עיקרו הוא איסור עשה שלא יהא לו חמץ והוי כמו כל דברים האסורין בעשה ול"ת דלא הוי ניתק לעשה, וא"כ לא שייך זאת אלא אם נימא דהשבתתו בכ"ד, וכש"נ דלמ"ד השבתתו בכ"ד עיקר הקרא דתשבייתו הוא שלא יהא להם חמץ, משא"כ אם נימא דמצותו בשריפה א"כ הויא מצוה הנעשית בגוף החפץ, ואז פשיטא דהוי ניתק לעשה כמו שריפת נותר וכדומה. ואפילו אם נימא דגם לדידי' נכלל בהך דתשבייתו איסורא שלא יהא להם חמץ, אבל חיוב השריפה שבחמץ הא פשיטא דהוי מצות עשה כשארי דברים הטעונין שריפה, וכיון דגם זה נכלל בהקרא א"כ פשיטא דמיחשב עי"ז ניתק לעשה. ולפ"ז הרי ניחא דעת הרמב"ם, דסוגית הגמ' בפסחים דף צ"ה שהבאנו הא קיימא אליבא דר' יהודה וכמבואר בסוגיא שם,

נדרים והקדשות לא הרי טעות גמור של כה"ת כולה, אלא טעות של חרטה וכדומה שמהני רק מכח גזיה"כ, ולכן יש שני דיני טעות: (א) טעות גמור של כה"ת כולה שבלבו ובלב כל אדם, (ב) יש טעות שאינו גמור, וטעות צדדי, שלא מהני בכה"ת כולה, אולם הגזיה"כ הוי שע"י טעות כזה חכם יכול לעקור הנדר, והרי חזינן מנדר וריזין ונדר שגגות וכו' שלומדים מאדם משבועה שמהני לעקור הנדר אע"פ שלא הוי טעות גמור של כה"ת כולה.

ועפ"ז העלה מו"ר זיע"א, שזהו כונת הקצות שמה שמהני תוכד"ד זהו מגדר טעות, אבל לא הוי דין טעות של כה"ת כולה של בלבו ובלב כל אדם, ולכן זהו הגדר שמדמה דין תוכד"ד לשאלה, שאם בשאלה לא מהני בנדרים ובהקדשות הוא הדין תוכד"ד, שזהו דין טעות חדש שמהני תוכד"ד, ולאחר כדי דיבור, שאז בעינן טעות של כה"ת כולה בלבו ובלב כל אדם לבטל מה שנעשה מקודם, אבל כל שבתוך כדי דיבור בזה סגי בטעות שאינו גמור, כמו בטעות שמהני שאלה וחרטה, וזהו ביאור הסוגיא בנזיר ע"פ שיטת הקצות שמבואר להדיא בדברי הרמב"ם שהביאו הקצות בפ"ב שבועות ה"ז וז"ל מי שנשבע והיה פיו ולבו שוין בשבועה ואחר שנאסר חזר בו מיד תוכד"ד והוא כדי שיאמר שלום עליך רבי, ואמר אין זו שבועה או נחמתי או חזרתי וכיוצא בדברים אלו שענינם שהתיר מה שאסר ה"ז מותר ונעקרה השבועה שזה דומה לטועה עכ"ל, הרי שכתב מפורש שתוכד"ד מהני מכח שזה דומה לטועה, דהיינו שאינו טועה גמור, שאז מהני אפילו לאחר כד"ד, אבל עכ"פ כאן זהו גופא הגזיה"כ של תוכד"ד שמהני אפילו טעות שאינו גמור. ולכן זהו מה שהגמ' מדמה שני דינים ביחד, שכמו דחזינן ששאלה מהני או לא מהני, כמו"כ תוכד"ד, (כמובן שזהו לא סיבה שנאמר שמשום ששאלה לא מהני, שזהו סיבת הדבר שתוכד"ד לא מהני, שזה בטח שלא, אלא שזהו סימן, שכמו שלא מהני טעות שאינו גמור ע"י שאלה בקדשים לב"ש כמו"כ טעות שאינו גמור לא מהני בתוכד"ד, אבל אה"נ במקום שהוי טעות גמור של בלבו ובלב כל אדם גם ב"ש מורה שמהני, (הערות המעתיק).

סימן ז'

ביאור מו"ר זצוק"ל בדברי הגר"ח

הגר"ח הידוע בהל' חמץ ומצה כתב וז"ל בפ"א ה"ג אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא אלא אם כן קנה חמץ בפסח או חמצו כדי שיעשה בו מעשה, אבל אם

טעמא משום דלא שייכא שבועה אלא כשתובע ממון דשבועה דקרא בתביעות ממון היא ולא בתובעו גופו אבל בעבד כנעני אין השבועה לעבד אלא לזה התופס בו וממונא קא תבע מיניה וכו' עכ"ל. וביאר הגאון מבריסק דברי הר"ן שבאמת אדם לא הוי חפצא דכסף ולא חל קנינים עליו שהאדם מצד עצמו מופקע מלהיות חפצא דכסף או שוה כסף ולכן בעצם הדין לא שייך שבועה או קנינים עליו, ואף שמצינו בעבד עברי שנמכר זהו מצד גזיה"כ של פרשת ע"ע, שגופו קנוי אבל לא שהוא בעצם חפצא קנין ממון אלא הוי פרשה של איסורים וקנין חדש מה"ת וראיה שמתירו בשפחה כנענית, ולכן לא שייך שבועה אפילו ע"י גלגול שבעיני דוקא דבר שהוי חפצא דממון וליכא, עכ"ד.

וביאר מו"ר זצוק"ל שבאמת כל קנינים הוי גזיה"כ שמהני וכדחזינן שקנינים של מטלטלין לא מהני לקרקע, וקנינים של קרקע לא מהני למטלטלין עיין בקידושין פ"ק, ולכן אדם שבחפצא שהופקע מדמים לא שייך קנינים עליו, ובזה ביאר מו"ר זצוק"ל מה שלא מהני קנין באיסוה"נ, אפילו למ"ד שאיסוה"נ הוי שלו, מ"מ חפצא דדמים לא הוי וע"כ לא שייך ע"ז קנין עליהם. והביא מו"ר זצ"ל הוכחה לזה מדברי הקצות סימן ר' ס"ק ה' שכתב שאע"פ שלא מהני קנין באיסוה"נ אבל בגט מהני משום ששם לא בעינן קנין, וראייה שאפילו נתינה בע"כ מהני ולכן בגט לא בעינן קנינים ורק נתינה, ולכן נכלל בדין ונתן, ולכן מה שנוגע לקנינים שתלוי ברכוש וחפצא דממון לא מהני באיסוה"נ, שלא הוי רכוש מטלטלין או רכוש קרקע, וכל שלא הוי עליה דין רכוש לא שייך קנינין עליהם, משא"כ בגיטין שלא בעי קנין ורק נתינה, גם איסוה"נ מהני מכח גזיה"כ של ונתן ובאותו הסברא לא שייך קנין בשטרות שהא שטרות לא הוי גופו ממון כמבואר בגמ' בב"מ דף נו:, וכיון שבעצם חפצא לא הוי גופו ממון ולא שייך קנינים עליהם.

אולם א"כ הקשה מו"ר זצ"ל שמהו סברות אלו הראשונים שחולקים על רמב"ם וס"ל שמכירת שטרות הוי מה"ת עיין בתוס' בב"מ דף נו: ד"ה יצאו, וביאר מו"ר זצ"ל סברות אלו הראשונים ע"פ דברי הגאון בעל משכנות יעקב בספרו קהילת יעקב על פסחים דף ל"א בפלוגתא שם אם בע"ח מכאן ולהבא הוא גובה או למפרע וכתב וז"ל ג"ל להוכיח מסוגיא זו דאביי ורבא תרוייהו ס"ל שעבודא דאורייתא דהא טעמא דאביי דאיגלאי מלתא דמשעת הלואה קני לה ואי נימא דמעיקרא אין הנכסים משועבדים כלל מן התורה היכי נימא דמשום דהשתא גבי לה קני לה למפרע איזה קנין עשה בה מעיקרא דשיקנה אותה למפרע הא מעיקרא הני זוזי לאו לקנין נתנו כלל, ורבא נמי למה ליה טעמא

ולר"י דס"ל דמצותו בשריפה פשיטא דהוי ניתק לעשה, משא"כ הרמב"ם דפסק בפ"ג מהל' חמץ ומצה דהשבתתו בכ"ד, וא"כ ליכא בהך דתשבייתו רק איסור עשה לחוד שלא יהא להם חמץ, ע"כ שפיר פסק דלא הוי ניתק לעשה ולוקין עלי' וכש"נ. עכ"ל.

והנה הגאון החזו"א זצוק"ל בגליונות שלו על חידושי רבינו חיים הלוי הקשה עמש"כ הגר"ח וז"ל הא קיימא אליבא דרבי יהודה וכמבואר בסוגיא שם ולרבי יהודה דס"ל וכו' עכ"ל הגר"ח, וע"ז כתב החזו"א וז"ל אינו מובן ובגמ' אין זכר לר"י בכאן, אולם שדין לאו הנל"ע ר"י קאמר לה הלא סתם מתניתין הוא חולין קמ"א, וסוגיא דפסחים שם הוא בפירוש המקראות וע"כ הן לכו"ע עכ"ל. ושמעתי ממו"ר זיע"א שהמקור הנאמן של הגר"ח הוי מגמ' מפורשת לעיל בדף פד. דאיתא שם בשלמא מותר בטהור דתניא לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר וכו' בא הכתוב ליתן עשה אחר ל"ת לומר שאין לוקה דברי רבי יהודה, רבי יעקב אומר לא מן השם הוא זה אלא משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו ע"כ, הרי חזינן שהתנא שלומד מנותר שאין לוקין משום דהו"ל לאו הניתק לעשה הוא רבי יהודה, והחולקים על ר"י ס"ל שבנותר אין לוקין משום שהוי לאו שא"ב מעשה, והלוא רבי יהודה הוא המאן דאמר שסובר שבחמץ מצותו בשריפה, שילפינן מנותר, א"כ ר"י לשיטתו שילפינן מנותר שגם בזה לאו הניתק לעשה וכמוש"כ ודו"ק.

סימן ח'

בענין מכירת שטרות ממו"ר זיע"א

והנה שיטת הרמב"ם בפ"ו מהל' מכירה ה"ו שמכירת שטרות הוי רק מדרבנן וצריך טעמא במילתא וביאר מו"ר זיע"א והקדים מה ששמע מהגאון ר' אריה פומרונצ'ק זצ"ל בשם הגאון מבריסק שהביא דברי הר"ן בפ"ק דקדושין (דף י"א בדפי הרי"ף דפוס וילנא) דאיתא שם וז"ל דאמר ליה השבע לי שלא נמכרת לי בעבד עברי ובגמ' פרכינן עלה הא טענתא מעלייתא היא ובלא גלגול נמי אי הוה מו"מ או היה לו ע"א היה חייב שבועה דטענת מטלטלין היא זו שתובע פעולתו או גרעונו ומאי רבותא דהא משאר גלגולי שבועה ומפרקינן רבא לטעמיה דאמר רבא עבד עברי גופו קנוי כלומר קנין הגוף יש לו עליו שמחמתו הוא מותר בשפחה כנענית ואינה טענת מטלטלין ולאו למימרא דלא שייכא שבועה בגוף האדם דהא עבד נשבעין עליו אי לאו משום דאיתקש לקרקע וכו' אלא הכא היינו

כיון דאי הוי ליה זוי הוה מסלק ליה בזוי אלא ודאי דנתינת המעות מתחלה לקנין נתנו שעל ידם נשתעבדו כל הנכסים ושעבוד כל הנכסים הוא התחלת הקנין וקרקע ניקנית בכסף וכשגובה שדה אחת סבר אביי דאמרינן היא המגיע לו וקנויה לו משעה ראשונה דאיגלאי מילתא למפרע שעליה נתן המעות ורבא סבר דאין קנין חל למפרע כיון שבידו לסלק בזוי אשתכח דהשתא הוא דקני לה וכן משמע מהא דאמרינן כל היכא דאקדיש ליה כ"ע לא פליגי דאית מלוה ופריך דתנן מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים ויהיבין טעמא בעירובין (דף ס"ג) שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון משמע הא לאו הכי אין הקדש חל כלל מדאורייתא ואי שעבודא לאו דאורייתא רק מלקוחות תקנה בעלמא משום נעילת דלת לא צריך לטעם זה אדרבה מדאורייתא צריך פדיון ודו"ק. עכ"ל.

והמשיך הגאון הנ"ל בפלפול עצום לבאר כל הסוגיא ועיין גם בספרו משכנות יעקב חו"מ סימן מ"ט. (הערות המעתיק - והראיתי למו"ר זצ"ל שכדברי המשכנות יעקב ג"כ כתב הנתיבות בסימן קצ"ט ס"ק א' ע"ש) והביא מו"ר זצ"ל ראייה לזה מדברי התוס' בב"ב דף עו: ד"ה קני, שהקשו תוס' וז"ל וא"ת אמאי לא קני מדאורייתא גם שע"ק הכתובה בו דהא קרקע נקנית בכסף ובשטר ובחזקה וכו' עכ"ל, ומדהקשו תוס' בפשיטות ככה מוכח שאם נאמר הסברא של שע"ק פשיטא שע"י השטר נקנית הקרקע של השני ורק שיש זכות ללוה לפדותו, ולכן שפיר אמרינן שמהני מכירת שטרות מה"ת, משום שבחפצא ע"י השטר נקנית הקרקע של הלוה, ושוב הוי נחשב דמים בעצם, שהא אינו קונה שטר עכשיו, אלא קונה רכוש קרקע ושפיר חל קנינים עליהם. (הערות המעתיק - ובאמת נראה שמש"כ מו"ר זיע"א הוי תוס' מפורש בב"מ שם דף נו: ד"ה יצאו, שכתבו בסוף דבריהם וז"ל ולרבינו חיים נראה דקנה מן התורה אם יש ללוה קרקעות שמוכר לו שעבוד שיש לו בקרקעות וכו' עכ"ל והיינו מפורש בדבה"ק).

ובזה תירץ מו"ר זצ"ל דברי החינוך תמוהים שהנה בחינוך מצוה רכ"ח, ובמצוה רכ"ט בלאו דלא תעשוק ובלאו דלא תגזול כתב החינוך וז"ל ובכלל עושק הוא ג"כ כל שחייב לחבירו ממון מעוין ועושק אותו, כגון כובש שכר שכיר וכיוצא בו, דלא בעינן שיבוא ממש ממון מיד העשוק ליד העושק, אבל כל שיש לו אצלו תביעת ממון מעוין והוא דוחה אותו מחמת אלמות שיש בו או כל צד רמאות נקרא עושק ואע"פ שהעושק והגזילה והגניבה ענין אחד הוא עם היות שהמעשה חלוק זה מזה, כי כוונת שלשתן שלא יקח האדם ממון מזולתו משום צד וכו' עכ"ל, ובספר מנחת חינוך כתב

וז"ל והנה מבואר מכאן דכל מי שאינו רוצה לשלם הלוואה עובר בלאו לא תעשוק ולדברי הרב המחבר עובר ג"כ על לאו דלא תגזול, ותמוה לי מאוד דברי הש"ס בכתובות פו. דמקשה ליה לר"פ לדידך דאמרת פריעת בע"ח מצוה אמר לא ניחא לי דאיעבד מצוה מאי א"ל תנינא וכו' לולב ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו, ותמוה לי דמיניה ידיה בודאי כופין דעובר על לא תעשה ובלאו בודאי כופין יותר מעשה וכו' עכ"ל.

אולם אמר מו"ר זצ"ל שלפי המשכנות יעקב שכל שיש קרקע, שבהלוואה קונה קרקע של הלוה, ורק אם מקויים התנאי יכול הלוה לפדותו, אבל כ"ז שאינו מקיים תנאו הוי הקרקע של המלוה, א"כ שוב אם אינו נותנו לו הוי ממש גזילה, ומש"כ הגמ' בכתובות דף פ"ו א"ל ר"כ לר"פ לדידך דאמרת פריעת בע"ח מצוה ועיין רש"י דכתיב הין צדק שיהא הן שלך צדק וכו' זהו אליבא דר"פ שתוס' אומרים בב"ב וקידושין וג"כ בשיטמ"ק בכתובות שר"פ ס"ל ששעבודי הוי רק מדרבנן ולא מה"ת א"כ זהו מה דקאמר רב כהנא לר"פ, לדידך שסובר ששעבודיה לאו דאורייתא למה באמת כופין הלוה לשלם, א"כ מסוגיא זו לא קשה כלל על החינוך משום שהחינוך פוסק כמ"ד ששעבודיה הוי מה"ת ושוב הוי גזילה וכמוש"כ ולא בעינן לבוא לדינו של ר"פ ודו"ק.

ודרך אגב ביאר מו"ר זצ"ל דברי הרמב"ם תמוהין שהנה בכתובות דף כ"ח איתא שאלו נאמנין להעיד בגודלן מה שראוי בקוטנן וכו', זכור הייתי בפלונית שיצאה בהינמא וראשה פרוע וכו' ע"ש, וברמב"ם פ"ד מעדות ה"ג כתב וז"ל ויש דברים שסומכין בהן על עדות שמעיד כשהוא גדול הואיל והם דברים של דבריהם ואלו הן וכו' זכור אני בפלונית שנישאת ונעשה למנהג הבתולות הואיל ורוב נשים בתולות נשאות וכתובה מדבריהם עכ"ל, ובלח"מ מקשה וז"ל קשה דאין נתן הטעם מפני שכתובה מדבריהם אדרבא כיון דמן התורה אינו חייב כתובה ומדרבנן בלבד היא לא היה להם להחמיר כ"כ ולומר שאפילו בגדול שיעיד מה שראה בקטנותו שיהא נאמן להוציא ממון שמן התורה אינו חייב בו וכו' עכ"ל, ובאמת הויא קושיא חזקה מאוד, שהא אין הולכין בממון אחר חזקה ואחר רוב משום דין מוחזק של ממון א"כ אפילו בספק מה"ת אין הולכין בממון אחר הרוב, א"כ כ"ש במקום שהוי ספק מדרבנן אין הולכין בממון אחר הרוב להוציא מן הספק. ותירץ מו"ר זצ"ל שבשלמא כשטוען התובע שהשני חייב לו מה"ת ע"ז הנתבע טוען שזהו ממון שלי ולא שלך אולם בחיוב מדרבנן למה חייב לתת בכלל, וע"כ כמוש"כ הרמב"ם משום לאו דלא תסור, וחייב של ע"פ התורה אשר יורוך ולכן הוי כמו כל איסורים שבתורה

לדברי חכמים או לא, והשאלה הוי על הגברא, ושפיר מהני בירור הרוב, וזהו מה שאמר הרמב"ם שאם כתובה הוי מה"ת א"כ דנין על חיוב דמים אם חייב לשני או לא, ורוב לא מהני נגד חזקה, אבל כיון שכתובה הוי מדרבנן א"כ כל השאלה כאן הוי על הגברא אם נכנס בתקנת חז"ל או לא ושפיר בכיה"ג מהני דין רוב. וכ"כ הגר"ש שקאפ לגבי פדיון הבן.

שהולכים אחר הרוב, שבשלמא אם דנים של מי הכסף, ע"ז שיין דין מוחזק, אבל כאן אין דנין של מי הוא הכסף אלא דנין אם מונח על קרקפתא דגברא זה, חיוב דרבנן לשלם כתובתו א"כ בכיה"ג פשיטא שהולכים אחר רוב כמו כל איסורי תורה, וכמוש"כ למשל האו"ש יש מצוה לשמוע לחכמים כמו שיש מצוה לשמוע למלך א"כ כל השאלה הוי אם אדם זה נכנס בחיוב לשמוע

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

בינת דניאל - בבא קמא לרפ"ד, דניאל בן רבי יהודה ליב עמוד מס': 49 הודפס ע"י אוצר החכמה